

Богдан АЖНЮК

Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні НАН України
вул. Грушевського, 4, м. Київ, 01001, Україна
Електронна пошта: azhniuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9496-1544>

**ЄВРОПЕЙСЬКА МОВНА ХАРТІЯ НА ТЛІ НОВИХ
ГЕОПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ**

Статтю присвячено проблемі відповідності мовної політики в умовах російської збройної агресії тим вимогам, які накладає на державу чинна в Україні Європейська хартія регіональних або міноритарних мов (далі — Хартія), концептуальна основа і текст якої були створені ще до розвалу СРСР. Засадничий для Хартії принцип протекціонізму заснований на визнанні того, що кожна з мов є частиною культурної спадщини європейського континенту. Це передбачає підтримку й захист тих мов, які мають значний стаж укоріненості на відповідній території та опинилися під загрозою зникнення або функціональної деградації.

Те, що Хартія в минулому була знаряддям маніпуляцій і зловживань з боку про-російських політичних сил, дискредитувало цей міжнародний акт та концептуально близьку йому мовну ідеологію культурного й мовного розмаїття. У статті обговорюється питання суспільної готовності до зростаючих темпів мовної деколонізації і пов'язаних з цим обмежень тих привілейованих умов, які російська мова мала в Україні протягом століть. Використання Росією мовного фактора як одного з ключових аргументів у виправданні збройної агресії та політики денаціоналізації українців на тимчасово окупованих територіях ставить на порядок денний питання про виключення російської мови з переліку мов, на які поширюється підтримка Хартії.

Ключові слова: українська мова, мова агресора, дерусифікація, міноритарна мова, регіональна мова, мовна політика, мовне розмаїття.

Після падіння «залізної завіси» в країнах Заходу запанувала ілюзія, що у світі перемогли демократичні цінності й надходить, як писав Ф. Фукуяма, «кінець історії» — триумф економічного й політичного лібералізму, що століття взаємних підозр, недовіри, збройних конфліктів і суспільної поляризації залишилися позаду й настала епоха дипломатії, взаємної довіри й соціального плюралізму [Dias : 99]. Однак світ стрімко змінюється. На наших очах основи міжнародного права, принципи гуманізму й політкоректності зазнають знецінення. Щоб планувати мовну політику на близьку й віддалену перспективу, важливо розуміти, як читати в новітньому геополітичному контексті положення Європейської хартії регіональних або міноритарних мов, створеної для Європи кінця ХХ ст.

Цитування: Ажнюк Б. Європейська мовна хартія на тлі нових геополітичних реалій. Мовознавство. 2025. № 4. С. 03–18. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-343-2025-4-001>

Citation: Azhniuk B. (2025). Yevropeiska movna khartiia na tli novykh heopolitychnykh realiï [The European Language Charter against the backdrop of new geopolitical realities]. *Movoznavstvo*, (4), 03–18. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-343-2025-4-001>

Стаття опублікована за ліцензією CC BY-SA 4.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>)

Хартію ухвалено Радою Європи 5 листопада 1992 р., тобто менше ніж за рік після розпаду СРСР. Оскільки підготовка документів такого типу потребує тривалого опрацювання, зрозуміло, що концептуальна основа й сам текст Хартії були створені ще в часи існування СРСР, коли українська мова, як і інші мови радянської «імперії зла» (крім російської), були мовами національних меншин і відповідали визначенню регіональної або міноритарної мови. Якби Хартію підписав і ратифікував СРСР, на українську та інші мови поширювалися б заходи підтримки, передбачені цим міжнародним актом.

Принцип протекціонізму, яким пронизана ідеологія Хартії, будується на визнанні того, що кожна з мов незалежно від її статусу, функціонального стану, кількості носіїв, рівня внормованості і т. ін. є частиною культурної спадщини Європи, своєрідним культурним капіталом, який перебуває у віданні конкретних держав. Дослідники відзначають, що мови як депозитарії культурної спадщини розглядаються в концептуальних координатах Хартії значною мірою у відриві від мовних спільнот, які ними користуються. [Ma"á"ta" : 170]. Оскільки Хартія розглядає загрожені мови як частину загальноєвропейського гуманітарного надбання [Grin : 194], її пріоритетні завдання лежать насамперед у площині захисту цих мов від деградації та вмирання. До завдань Хартії не належить підтримка мов колишніх колонізаторів, які свого часу посідали панівне становище в країні або в регіоні, витіснивши мови, традиційно притаманні даній території, і які внаслідок деколонізації втратили або втрачають свої панівні позиції.

У преамбулі Хартії зроблено наголос на тому, що її завданням є захист тих мов, які мають значний стаж укоріненості на відповідній території, кажучи словами Хартії, «історичних регіональних або міноритарних мов». Прислівник *традиційно* в складі вислову *які традиційно використовуються*, що вживається у визначенні базового терміна Хартії (ст. 1), особливо вагомий: «термін “регіональні або міноритарні мови” означає мови, які I) традиційно використовуються в межах певної території держави громадянами цієї держави, які становлять групу, чисельно меншу, ніж решта населення цієї держави, II) а також є відмінними від офіційної мови (офіційних мов) цієї держави».

Вислів *які традиційно використовуються*, попри його ідеологічну й методологічну значущість, наділений значним потенціалом неоднозначності. Насамперед не зрозуміло, на які хронологічні рамки вказує слово *традиційно*. Європейські експерти зазвичай розуміють його як ‘протягом принаймні трьох поколінь’, однак така інтерпретація не кодифікована ні Хартією, ні іншими актами, а отже, не безперечна. Потребує також уточнення зміст слова *використовуються* (англ. *used*, фр. *pratiquées*) насамперед в аспекті обсягу використання мови. Як відомо, є мови, носії яких користуються ними не повсякденно, а принагідно, у спілкуванні з обмеженим колом людей (родичами, колегами, знайомими), здебільшого в розмовах на побутові теми. Ірландці мають для цього типу «використання» мови своєрідний мем — *cu'pla focal* ‘кілька слів’ [Watson : 78; Walsh : 335]. Рівень мовної компетенції при такому «використанні» мови є зазвичай невисоким, мовлення супроводжується значними помилками в граматиці, слововживанні, стилістичних особливостях мовлення і т. ін. Дефіцит активних навичок використання мови може викликати невпевненість у собі й недовіру до своєї мовної компетенції, спричиняє спорадичні перемикання на мову, яка домінує у відповідному соціумі. Якщо розуміти дієслово *використовуються* як «повсякденно вжи-

ваються», то в багатьох місцевостях низка мов, зокрема білоруська, крим-чацька, гагаузька, урумська, румейська, кримськотатарська, опиняється поза межами терміна *регіональна або міноритарна мова* в тому сенсі, на який вказує його визначення в Хартії. Якщо сприймати слово *використовуються* в значенні «визнаються рідними і вживаються бодай інколи в обмеженому обсязі», так як підказує ідеологічна концепція Хартії, то ці мови проходять тест на відповідність визначенню регіональної мови або міноритарної мови.

На українському ґрунті засадничий для Хартії принцип культурного й мовного розмаїття, та й сама термінологія Хартії, не раз були інструментами маніпуляцій і зловживань з боку проросійських політичних сил. За переконанням відомого українського дипломата й політолога В. Василенка, ухвалення Верховною Радою України закону про ратифікацію Хартії було частиною ретельно спланованої спецоперації проти української мови, засобом «офіціалізації російської мови шляхом надання їй статусу регіональної та послаблення позицій української мови» [Василенко : 23]. Частиною цієї спецоперації стало створення й реєстрація в Україні в 2009 р. так званої громадської організації «Правозахисний громадський рух “Російськомовна Україна”», яку очолив В. Колесніченко, що незабаром став співавтором (разом з Ю. Ківаловим) одіозного антиукраїнського закону «Про засади державної мовної політики» (2012 р.) [там само: 24]. Обоє отримали в 2013 р. з рук В. Путіна медаль Пушкіна, російську державну нагороду «за великий внесок у збереження й популяризацію російської мови і культури за кордоном» (Ківалов). Під час церемонії нагородження Ю. Ківалов пообіцяв зробити російську мову в Україні другою державною (там само).

Унаслідок ратифікації Хартії керовані Москвою антиукраїнські сили одержали інструмент для підриву статусу української мови та підтримки збереження панівного становища російської мови в Україні. У 2006 р. розпочався так званий парад мовних суверенітетів: місцеві ради різного рівня Сходу й Півдня України з посиланням на Хартію та необхідність виконання Закону про її ратифікацію ухвалили рішення щодо надання російській мові офіційного статусу регіональної в низці обласних і районних центрів та населених пунктів. Після перемоги в 2014 р. Революції Гідності розпочався процес скасування цих рішень, який тривав не один рік. Наприклад, станом на 06.04.2021 р. рішення Миколаївської міської ради про надання російській мові статусу регіональної у місті Миколаєві залишалося ще чинним (Котенко).

Після російського збройного нападу на Україну обсяг використання російської мови в усіх сферах суспільного життя значно зменшився [Белей, Ровняк : 8]. У публічному просторі за нею усталилося означення «мова агресора» [Соколова : 16]. Верховна Рада України ще 27 січня 2015 р. ухвалила постанову №129-VIII «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором». У подальшому вислів *мова держави-агресора* (варіант *мова агресора*) набув значного поширення в офіційному використанні, у мовній практиці ЗМІ і в повсякденному спілкуванні. У Законі України «Про медіа» поряд із висловами *держава-агресор* і *держава-окупант* уживається вислів «мова, яка є державною (офіційною) мовою держави, визнаної Верховною Радою України

державою-агресором або державою-окупантом» (ЗУ-2, ст. 40 п. 4), простіше кажучи, *мова агресора* або *мова окупанта*. За змістовим наповненням словесне позначення *мова агресора* / *окупанта* синонімічне соціолінгвістичному терміну *мова ворога* [Pavlenko : 328], який уживають в антиколоніальному контексті не тільки в ситуаціях воєнного протистояння, а й у мирний час. Мову колонізатора, яку силоміць накинuli місцевому населенню, зазвичай сприймають як мову ворога.

Важливим законодавчим актом, що юридично оформив звільнення українського мовного ландшафту від наслідків мовної русифікації, став Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» (ЗУ-1). Через поєднання слова *деколонізація* з терміном *топонімія* цей закон уперше в юридичній площині вводить, нехай непрямим чином, поняття «мовна деколонізація». До символів російської імперської політики закон відносить власні назви топонімічних об'єктів, які включають назви російських міст та інших географічних, історичних та культурних об'єктів Російської Федерації (там само : ст. 2 п. 4). Важливо наголосити, що символічного значення набуває не тільки семіотична пов'язаність власної назви з Росією та ідеологічні асоціації, які вона викликає (наприклад, назви міст *Дніпродзержинськ*, *Дніпропетровськ*, *Артемівськ*, *Новомосковськ*, *вул. Суворова*, *парк Горького* і т. ін.), а й відповідність цієї назви нормам української літературної мови. На важливість цього параметра власної назви вказує положення закону, що зобов'язує Національну комісію зі стандартів державної мови оприлюднити на своєму офіційному сайті перелік топонімів, назви яких не відповідають стандартам державної мови, та надати відповідним органам влади «рекомендації щодо приведення назв таких сіл, селищ, міст у відповідність із стандартами державної мови» (там само, ст. 8 п.11). Прикладами такої власне лінгвістичної деколонізації є перейменування міста *Севєродонецьк* на *Сіверськодонецьк*, вулиць *Виставочна* на *Виставкова*, *Клубнична* на *Полунична*, *Жасмінова* на *Жасминова*, *Роз'їзна* на *Роз'їзна*, *Величко Самійла* на *Самійла Величка*, *Степна* на *Степова*, провулків *Бумажний* на *Полтавський Яр* і т. ін. (див.: Дерусиф.; Вулиці).

Поряд з діяльністю інститутів держави важливу роль у дерусифікації мовного простору відіграють волонтерські ініціативи. У серпні 2022 р. в соціальній мережі «Інстаграм» з'явився проєкт «Мова неволі» (Пунтус): щоб домогтися демонтажу написаних російською мовою рекламних банерів, вивісок, оголошень тощо в закладах торгівлі, послуг, на транспорті і т. ін. активісти руху «Мова неволі» наклеювали на них наліпки з текстом: «Чому ж не українською? Не говори мені про свободу мовою неволі». Пов'язаність мовної поведінки з національною ідентичністю підтверджує слухність спостереження Е. Пеннікука щодо онтологічного статусу мов: «мови є головним чином політичними, а не лінгвістичними категоріями» [Pennycook : 13].

Кожний мовленнєвий акт конкретного мовця є більшою чи меншою мірою «актом ідентичності», що оприявнює через користування мовою його почуття соціальної та етнічної солідарності або відмінності, його пов'язаність з конкретною етномовною традицією та відповідними культурними практиками [Le Page, Tabouret-Keller : 4–5]. «Акти ідентичності» справляють неабиякий вплив на формування мовних ідеологій, а відтак і на мовну поведінку в різних соціальних контекстах. Для прикладу розглянемо кілька характерних епізодів, про які інформували українські ЗМІ.

Епізод 1. Під час вручення премії ім. Сергія Параджанова 12 січня 2025 р. відома українська актриса Л. Кадочникова, виконавиця головної жіночої ролі в культовій стрічці «Тіні забутих предків», почала свій виступ російською. Коли із залу їй запропонували перейти на українську, вона відмовилася і заявила: «Українською я граю в театрі. Вибачайте, але я маю право говорити хоч англійською». Актриса наголосила на своєму праві говорити мовою власного вибору. Не тому, що вона не володіє або недостатньо володіє українською, а тому, що таким чином вона реалізує своє «Я». Колізію спричинило те, що мовою особистого вибору в аналізованому випадку стала мова агресора, уживання якої в публічному контексті є потужним конфліктогенним подразником.

Зазначений епізод набув політичного розголосу. Російські ЗМІ активно використовували його в антиукраїнській пропаганді, про що свідчать, зокрема, заголовки газет, які виходять друком у РФ: «Украинская актриса выступила на русском языке наперекор требованию националиста» (<https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/22861115>), «Украинская актриса сорвала овации, отказавшись перейти на украинский на вручении премии» (<https://www.gazeta.ru/culture/news/2025/01/12/24815498.shtml>), «“Я имею право”: украинскую артистку затравили за речь на русском языке на вручении премии» (<https://bit.ly/3NM85aC>) та ін.

Епізод 2. У жовтні 2022 р. український високопосадовець О. Данілов (у той час секретар РНБО), заявив у ефірі одного з політичних токшоу, що російська мова має зникнути з території України, оскільки є елементом російської пропаганди: «Дивіться: нам від них нічого непотрібно, хай вони відстануть від нас, хай відійдуть на свої болота і квакають своєю російською мовою» (Лаб'як). Ще до початку повномасштабної агресії рф (25.03.2021 р.) в одному з інтерв'ю Радіо НВ О. Данілов застерігав:

«Є дуже небезпечна ситуація, пов'язана саме з мовою. Я вже неодноразово говорив, що Росія обрала таку доктрину, що вона вже захищає не росіян, вона захищає російськомовних. Це дуже небезпечна ситуація для будь-якої країни. І ми кажемо, що якщо Україна починає розмовляти російською мовою, то чекайте, що Путін буде захищати тих громадян, причому не запитуючи у цих громадян, чи потребують вони того захисту, чи ні» (Данілов).

Висловлювання О. Данілова тривалий час були своєрідним публічним камертоном у сфері мовної політики. У червні 2023 р. він гостро відреагував на поведінку народного депутата від правлячої партії М. Бужанського, який відмовився переходити на українську мову в ефірі телемарафону 31 травня 2023 р.:

«Недобиткам так званого “російського світу”, які вважають, що в українських ефірах мають право розмовляти на “русском”, не місце не лише на телебаченні, але і в політиці, і в Україні. Вся проросійська сволота, яка 30 років гвалтувала і зраджувала країну, має і буде під корінь зачищена і викинута звідусіль як токсичний московський непотріб» (Романенко).

Публічний резонанс цих заяв та їхній вплив на суспільну свідомість тим вагоміший, що О. Данілов походить з Луганщини і має значний стаж роботи в керівних органах цього регіону, зокрема в 1994–1997 рр. він був міським

головою Луганська, а в 2005 р. — очільником Луганської обласної державної адміністрації.

Концептуальним резюме цих та інших подібних висловлень стала теза, сформульована Уповноваженим із захисту державної мови Т. Кременем: період лагідної українізації добіг свого кінця і настав час для наступальної українізації з суворим контролем за дотриманням мовного закону в усіх без винятку сферах суспільного життя на всій території України (Шурмакевич; Хорошак). За результатами опитування Київського міжнародного інституту соціології, суспільна готовність до такого розвитку подій досить висока: 81% українців бажають усунення російської мови з офіційного спілкування на всій території країни (Мельник). На рівні суб'єктивного прогнозування особистої мовної поведінки, бажана мовна поведінка в майбутньому — повна україномовність; показники коливаються від 76% на Сході до 94% на Заході [див.: Белей, Ровняк : 30]. При цьому реакції співрозмовників на перехід на українську мову найчастіше є позитивними, щоправда спостерігаються відсоткові коливання за регіонами: на Заході — 73%, у Києві — 64%, у Центрі — 62%, на Півночі — 58%, на Півдні — 49%, на Сході — 47%.

Високий рівень суспільної солідарності щодо темпів мовної деколонізації спостерігаємо в освітній сфері. У багатьох школах вивчення російської мови припинили ще до початку повномасштабної агресії (Шк.Хм.; Кравець). З початком війни рішення припинити викладання російської мови прийняли органи місцевої влади в Києві (Шк.К.), Житомирі (Шк.Ж.), Миколаєві (Хмельницька), на Одещині (Одещина), Черкащині (Денисенко) та багатьох інших містах і регіонах. В інтерв'ю «Українській правді» директор Українського центру оцінювання якості освіти Т. Вакуленко повідомила, що в 2024 р. завдання національного мультипредметного тесту не планують перекладати російською мовою. Переклади будуть доступні угорською, польською, румунською, кримськотатарською мовами (Завдання). Значного розголосу набув зареєстрований у березні 2025 р. законопроект № 13072 щодо формування в школах повністю українськомовного середовища із заборонаю використання російської мови не лише під час уроків, а й у позанавчальний час — на перервах, у коридорах, їдальнях, укриттях і т. ін. (Кондраш, Верем.-1). Міністерство освіти і науки України підтримало цю ініціативу. Коментуючи ситуацію, міністр освіти О. Лісовий пояснив, що під час війни ставити на один щабель мову агресора й мови інших національних меншин та корінних народів неправомірно (Верем.-2).

У лютому — березні 2025 р. Київський міжнародний інститут соціології провів дослідження, що показало подальше зростання відсотка українців, які вважають, що російську мову не варто вивчати в школах: з 52% у 2023 р. до 58% у 2025 р. (у 2019 р. цей показник становив 19%). Серед тих, хто підтримує вивчення російської мови в школі, 38 % на запитання про причини такої відповіді обрали варіант, що це іноземна мова, яку варто знати з практичних міркувань (міжнародне спілкування і т. ін.), 14 % вважають, що «треба знати мову ворога», і тільки 5 % дотримується думки, що «мова має бути поза політикою і що російська мова не винна у війні» (Горон).

Помітний вплив на суспільні настрої щодо використання російської мови в освітній сфері справила інформація, поширювана ЗМІ, про нехтування мовними правами українців, які проживають у Росії. На Форумі ООН з питань меншин у грудні 2019 р. директор Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України Ю. Кононенко за-

явив, що в цій країні, де проживає лише за офіційними даними близько двох мільйонів українців, немає жодної української школи (Бедрик).

За повідомленнями міжнародної правозахисної організації Human Rights Watch на тимчасово окупованих Росією територіях України російська влада займається викоріненням української мови, насаджуючи антиукраїнську пропаганду та запроваджуючи російську як мову навчання у школах (Рос. вик.). Правозахисники наголошують, що накинуті Росією зміни в системі освіти на окупованих територіях порушують людські права, зокрема заборону пропаганди війни, право дитини здобувати освіту рідною мовою та право батьків мати вибір щодо освіти своїх дітей. У 2025 р. російська влада виключила українську мову з навчальних програм усіх освітніх закладів, хоча в 2023–2024 рр. її ще викладали на тимчасово окупованих територіях Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей, а також у Республіці Башкортостан. Вилучення української мови з навчальних програм російські чиновники пояснюють змінами в геополітичній обстановці (Пономаренко).

На українську мову з початком повномасштабної агресії перейшло чимало зірок українського шоу-бізнесу і спорту, відомих журналістів і блогерів, зокрема в листуванні в соціальних мережах, під час інтерв'ю, у зверненнях до своїх прихильників і т. ін. (Долотова; Ростова; Вербицький). Цей процес триває і охоплює дедалі ширше коло популярних артистів, спортсменів, блогерів та ін.

Влітку 2025 р. в українських ЗМІ дискутувалося питання про виконання зі сцени українськими артистами пісень російською мовою (Павлюк). Дискусію викликало те, що А. Данилко на концерті Verka Serdutchka & Band 3 червня в Києві виконував свої старі російськомовні хіти, а в репліках між піснями вживав і українські, і російські слова. Мовні активісти звернулися зі скаргою до Уповноваженого із захисту державної мови, а він скерував її до Національної поліції. Як з'ясувалося, за формальними ознаками юридичних норм порушено не було, однак суспільне збурення, викликане «концертною колізією», мало своє продовження. Новопризначена Уповноважена із захисту державної мови О. Івановська, коментуючи цю ситуацію, заявила, що в українському суспільстві є запит на заборону публічного виконання пісень російською мовою і це питання має бути врегульоване юридично (Коваленко).

Тим часом, як інформують ЗМІ, у багатьох містах поліція реагує на публічне звучання російських пісень як на порушення громадського порядку. Зокрема, у Києві під час моніторингу соціальних мереж правоохоронці виявили відео, на якому «група молодих людей, хизуючись своєю поведінкою, виходила з лімузина в центрі столиці під звучання російських пісень» (Буг-1). Працівники поліції розшукали автора відео, 22-річного киянина, запросили його до відділка й склали адміністративний протокол за статтею «дрібне хуліганство». Подібним чином поліція відреагувала на виконання пісень російською мовою в одному з клубів у Голосіївському районі Києва: на адміністраторку клубу склали протокол та пояснили, що в умовах воєнного стану слід поводитися відповідально й не допускати виникнення ситуацій провокаційного характеру (Буг-2).

За поданням Кабінету Міністрів України 26 грудня 2024 р. у Верховній Раді України зареєстровано проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з оновленням офіційного перекладу Європейської хартії регіональних або міноритарних мов». Окрім зміни формулювання терміна, що лежить в основі назви документа (вислів *мови меншин*

змінили на *міноритарні мови* — коректний відповідник англійського вислову *minority languages*, що вживається в тексті англійського оригіналу), у зазначеному законопроекті замість переліку національних меншин, мови яких підлягають захисту, наведено перелік власне мов (регіональних або міноритарних), щодо яких Україна бере зобов'язання згідно з ратифікованою нею Хартією. Таким чином замість мови єврейської національної меншини з'являється мова іврит, замість мови грецької національної меншини — новогрецька мова, а молдовська й румунська національні меншини представлені спільною для них румунською мовою¹.

Українська асоціація юдаїки (УАЮ) у своєму зверненні до Верховної Ради України від 17 лютого 2025 р. висловила підтримку ініціативі зі зміни хибного перекладу назви «European Charter for Regional or Minority Languages» як «Європейська хартія регіональних або мов меншин» і заміни його на «Європейська хартія регіональних або міноритарних мов» та змін у переліку мов, на які поширюється дія Хартії в Україні, зокрема внесенню до цього переліку мови іврит. Водночас автори звернення наголошують на тому, що історично повсякденною мовою більшості євреїв України був їдиш: «Саме цією мовою створювався єврейський фольклор, саме нею розвивався єврейський театр, саме нею писали класики єврейської літератури, які працювали на території України. На відміну від івриту, кількість носіїв якого зростає, їдиш як частина загальноукраїнської культурної спадщини в Україні перебуває під загрозою зникнення» (Заява). Зважаючи на це, УАЮ вважає, що їдиш поряд з івритом також доцільно внести до переліку мов, на які поширюється дія Хартії в Україні.

У пропонуваній зміні до закону перелік мов, підтримуваних Хартією, поповнила чеська мова, а російську з переліку вилучено. Підставою для цього вилучення стала пов'язаність російської мови з наративами, що поширюються ворожою пропагандою, з її використанням як одного з головних приводів розв'язання агресивної війни проти України та екзистенційним запереченням російською пропагандою української мови й української ідентичності на загал. Таке позиціонування російської мови в публічному просторі суперечить одному з ключових положень Хартії, відображеному в його преамбулі, а саме визнанню того, що захист і підтримка регіональних або міноритарних мов «ґрунтується на принципах демократії й культурного розмаїття в рамках національного суверенітету й територіальної цілісності». Без визнання національного суверенітету й територіальної цілісності України державою, національним надбанням якої є відповідна мова, включення цієї мови до переліку підтримуваних мов може сприйматися суспільством як зрада національних інтересів та є ігноруванням одного з фундаментальних принципів ратифікованого Україною міжнародного правового акта.

Оскільки режим О. Лукашенка виступає воєнним союзником Росії, антагоністичне сприйняття російської мови в суспільній свідомості частково переноситься й на білоруську. Це відображено в низці публікацій, присвячених вищезгаданому законопроектові «Про внесення змін до деяких законів України <...>». Автори цих статей інформують читачів, що разом з росій-

¹ Парламент Молдови 16 березня затвердив законопроект, згідно з яким «молдовська мова», «державна мова», «офіційна мова», «рідна мова» та «наша мова» будуть замінені на «румунську мову» в усіх законах, включно з Конституцією (див.: Санду).

ською з переліку мов виключено й білоруську (Уряд-1; Рос. білор.; В Україні; Уряд-2 і т. ін.). Постійний представник Кабінету Міністрів у Верховній Раді Т. Мельничук 24 грудня 2024 р., інформуючи про урядовий законопроект (<https://t.me/tmelnichuk/5438>), також не назвав російської та білоруської мов у переліку тих, на які поширюється дія Хартії. Інформацію про вилучення білоруської мови з переліку «підтримуваних» прокоментував відомий український письменник А. Курков: «А білоруську за що? Нею ж розмовляють нормальні нерусифіковані білоруси та білоруська інтелектуальна еміграція в Польщі і Литві!?!», — написав він у мережі «Фейсбук» (<https://bit.ly/3JUIYnA>). Імовірно, що в початковій версії проекту закону білоруської мови справді не було, але під впливом громадської думки рішення про вилучення зі списку білоруської мови було скасоване і вона повернулася до переліку «підтримуваних».

Попри те, що Хартія в Україні має радше негативне, ніж позитивне ре-номе [Ажнюк : 16–18], сьогодні ані держава, ані українська громадськість не ставлять питання про її денонсування. Цим могли б скористатися ті, хто чинить перешкоди вступу України до Євросоюзу. Проте використання Росією мовного фактора як одного з ключових аргументів у виправданні анексії українських територій та політики лінгвоциду й денаціоналізації українців, здійснюваної Росією на тимчасово окупованих українських землях, дають підстави для обмеження тих привілейованих умов, які російська мова мала в Україні протягом століть. Завдяки тому, що носіїв цієї мови незрівнянно більше, ніж носіїв мов інших національних спільнот, вона перебуває в захищеному становищі, навіть якщо заходи на її підтримку співмірні з підтримкою інших міноритарних мов [Henrard : 15].

Щодо підтримки тих мов, які в минулому зазнавали обмежень і утисків з боку імперської Москви, насамперед кримськотатарської, румейської, урумської, караїмської, в українському суспільстві є цілковитий консенсус. Попри те, що владний режим Республіки Білорусь залишається союзником Кремля, білоруська мова в Україні також заслуговує на підтримку, адже вона перебуває в загроженому стані не лише в Україні, а й на своїй історичній батьківщині, а поборники її прав і в самій Білорусі, і поза нею, так само як українці, протистоять загарбницькій ідеології «російського світу».

ЛІТЕРАТУРА

- Ажнюк Б. М. Мовна політика в Україні і перспективи євроінтеграції. *Мовознавство*. 2022. № 6. С. 15–33.
- Белей Л., Ровняк О. Зміна мовної поведінки українців унаслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну. *Мовознавство*. 2023. № 5. С. 3–39.
- Василенко В. А. Геополітичний та національний виміри мовної ситуації в Україні. *Мовознавство*. 2013. № 5. С. 19–27.
- Соколова С. О. Зміни у ставленні українців до мов на тлі повномасштабного вторгнення Росії в Україну. *Укр. мова*. 2023. № 1(85). С. 3–19.
- Dias J. F. The Culture War in Ukraine: the struggle against global pluralism. *POLIS*. 2022. N 6 (2 série). P. 99–104.
- Grin F. Language Policy Evaluation and the European Charter for Regional or Minority Languages. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2003. 291 p.
- Henrard K. Ukraine Options Paper: Minority and Language Rights. *The Cambridge Initiative on Peace Settlements*. 2023, April. P. 1–16. URL: <https://bit.ly/4mZ7oJQ> (дата звернення: 10.05.2025).

- Hilmarsson-Dunn A. M. Protectionist Language Policies in the Face of the Forces of English. The Case of Iceland. *Language Policy*. 2006. N 5. P. 295–314.
- Le Page R. B., Tabouret-Keller A. Acts of Identity: Creole-based Approaches to Language and Ethnicity. *Cambridge : Cambridge University Press, 1985*. 275 p.
- Maˆaˆttaˆ S. K. The European Charter for Regional or Minority Languages, French language laws and national identity. *Language Policy* . 2005. N 4. P. 167–186.
- McLelland N. Linguistic Purism, Protectionism, and Nationalism in the Germanic Languages Today. *Journ. of Germanic Linguistics*. 2009. N 21. P. 93–112.
- Pavlenko A. Language of the Enemy’: Foreign Language Education and National Identity. *International Journ. of Bilingual Education and Bilingualism*. Vol. 6. N. 5. 2003. P. 313–331.
- Pennycook A. Mother tongues, governmentality, and protectionism. *International Journ. of the Sociology of Language*. 2002. N 154. P. 11–28.
- Skaptadóttir U. D. The context of Polish immigration and integration in Iceland. *Integration or assimilation? Polish immigrants in Iceland / Ed. M. Budyta-Budzyńska*. Warsaw : Scholar, 2011. P. 18–28.
- Walsh J. Language policy and language governance: a case-study of Irish language legislation. *Language Policy*. 2012. Vol. 11. N 4. P. 323–341.
- Watson I. The Irish Language and the Media. *Sociolinguistics in Ireland / Ed. R. Hickey*. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2016. P. 60–80.

ДЖЕРЕЛА

- Бедрик Бедрик Х. У Росії — 2 мільйони українців і жодної української школи. Міносвіти в ООН. URL: <https://bit.ly/4fZsVjb> (дата звернення: 02.07.2025).
- Буг.-1 Бугаєнко Т. Виходили з лімузина під російську музику: поліція склала протокол на киянина за відео у ТікТок. URL: <https://bit.ly/3VnQcC1> (дата звернення: 24.07.2025).
- Буг.-2 Бугаєнко Т. У Києві поліція склала протокол на адміністраторку клубу, в якому лунали російські пісні. URL: <https://bit.ly/4p3Yxsq> (дата звернення: 24.07.2025).
- В Україні В Україні російську та білоруську виключать з переліку мов «під захистом». URL: <https://newscast.com.ua/news/487831> (дата звернення: 24.07.2025).
- Вербицький Вербицький І. Кінець русифікації? Український спорт нарешті відречеться від мови окупанта. URL: <https://bit.ly/47II6RO> (дата звернення: 02.06.2025).
- Верем.-1 Веремєєва Т. В українських школах можуть заборонити російську мову навіть поза уроками: деталі. URL: <https://bit.ly/4fVMhG2> (дата звернення: 14.07.2025).
- Верем.-2 Веремєєва Т. У Міносвіти підтримали заборону на спілкування російською мовою у школах. URL: <https://bit.ly/47kjU2a> (дата звернення: 14.07.2025).
- Вулиці 64 вулиці і провулки Полтавської громади з помилками у назвах, які пропонують перейменувати. URL: <https://poltava.to/news/66950/> (дата звернення: 07.07.2025).
- Горон Горон Д. КМІС: 58% українців вважають, що російську мову не варто вивчати в школах. URL: <https://bit.ly/4lV00OS> (дата звернення: 14.06.2025).
- Данілов Данілов: Якщо Україна починає розмовляти російською, чекайте Путіна. URL: <https://bit.ly/46ewb7a> (дата звернення: 17.06.2025).

- Денисенко Денисенко М. У школах Черкащини більше не вивчатимуть російську мову. URL: <https://bit.ly/3JwHILR> 18 серпня 2022 (дата звернення: 14.06.2025).
- Дерусиф. Дерусифікація та виправлення помилок у назвах — у Полтавській громаді планують перейменувати 195 вулиць. URL: <https://poltava.to/news/66386/> (дата звернення: 07.07.2025).
- Долотова Долотова Д. До солов'їної через любов та біль. Хто із зірок перейшов на українську під час війни. URL: <https://bit.ly/47kSUiW> (дата звернення: 11.07.2025).
- Завдання Завдання НМТ не будуть перекладати мовою агресора. URL: <https://osvita.ua/test/90131/> (дата звернення: 14.07.2025).
- Заява Заява УАЮ щодо списку мов, на які в Україні поширюється дія Європейської хартії регіональних або міноритарних мов. URL: <https://bit.ly/41rOwLj> (дата звернення: 03.06.2025).
- ЗУ-1 «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів». Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2023. № 65.
- ЗУ-2 «Про медіа». Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2023. № 47–50.
- Ківалов Ківалов отримав медаль Пушкіна й обіцяв Путіну статус державної російській в Україні. URL: <https://bit.ly/3VmKssb> (дата звернення: 02.07.2025).
- Коваленко Коваленко А. Мовна омбудсменка заявила про потребу заборонити законом публічне виконання музики російською. URL: <https://bit.ly/3JDK0mX> (дата звернення: 30.07.2025).
- Кондраш Кондраш Є. Розмовляти виключно українською на території школи навіть на перервах: Бужанський обурений новим законопроектом. URL: <https://bit.ly/3JEAve8> (дата звернення: 07.07.2025).
- Котенко Котенко Т. Мовний омбудсмен назвав українське місто, де російська досі має статус регіональної. URL: <https://bit.ly/4oWr7f2> (дата звернення: 02.07.2025).
- Кравець Кравець О. У Рівному відмовились від російської мови. URL: <https://bit.ly/4nqKuwr> (дата звернення: 24.07.2025).
- Лаб'як Лаб'як І. Данілов заявив, що російська мова має зникнути з України, та пояснив чому. URL: <https://bit.ly/4pgsBBd> (дата звернення: 04.08.2025).
- Мельник Мельник Р. Більшість українців виступають проти російської мови в офіційному спілкуванні — опитування КМІС. URL: <https://bit.ly/3JCAFLZ> (дата звернення: 07.08.2025).
- Одещина З 1 серпня на Одещині більше не викладатимуть російську мову та літературу. URL: <https://bit.ly/4mEdYFZ> (дата звернення: 14.06.2025).
- Павлюк Павлюк А. Мовне питання на сцені. Чи забороняє закон українським артистам виконувати на концертах пісні російською. URL: <https://bit.ly/4oYsBWb> (дата звернення: 07.08.2025).
- Пономаренко Пономаренко О. росія виключає українську мову з федеральної шкільної програми. URL: <https://bit.ly/3HNVggc> (дата звернення: 08.07.2025).
- Пунтус Пунтус М. Мова неволі: як небайдужі українці впливають на демонтаж вивісок російською в Україні. Про наліпки на російських вивісках та аргументи хейтерам. URL: <https://bit.ly/4oZyT7X> (дата звернення: 07.07.2025).
- Романенко Романенко В. Данілов різко відповів Бужанському, який «забув» українську: проросійська сволота має бути знищена. URL: <https://>

- www.pravda.com.ua/news/2023/06/2/7404996/ (дата звернення: 07.07.2025).
- Рос. білор. Російську та білоруську виключать з переліку мов, що підлягають захисту в Україні. URL: <https://life.karpat.in.ua/?p=227391&lang=uk> (дата звернення: 03.06.2025).
- Рос. вик. Росія викоринює українську мову на окупованих територіях. Human Rights Watch. URL: <https://bit.ly/3V1W4f4> (дата звернення: 02.07.2025).
- Ростова Ростова Я. Українська мова в спорті: як атлети допомагають в популяризації солов'їної? URL: <https://bit.ly/3URlvVK> (дата звернення: 07.06.2025).
- Санду Майя Санду підписала закон про заміну «молдовської мови» на румунську. URL: <https://bit.ly/3JwHJKj> (дата звернення: 03.05.2025).
- Уряд-1 Уряд пропонує виключити російську й білоруську із переліку мов, які потребують захисту. URL: <https://bit.ly/46ckrlw> (дата звернення: 03.06.2025).
- Уряд-2 Уряд пропонує позбавити державного захисту російську та білоруську мови. URL: <https://bit.ly/4naDyIY> (дата звернення: 03.06.2025).
- Хмельницька Хмельницька В. У школах Миколаєва заборонять російську мову: документ. URL: <https://bit.ly/3VnoF3x> (дата звернення: 06.06.2025).
- Хорошак Хорошак К., Кречетова Д. Чому двомовність — небезпечна, а лагідна українізація більше неактуальна? Інтерв'ю з мовним омбудсменом. URL: <https://bit.ly/41wfzVU> (дата звернення: 14.07.2025).
- Шк.Ж. У школах Житомира припинять вивчати російську мову — мер Сухомлин. URL: <https://bit.ly/4IJTYAl> (дата звернення: 14.07.2025).
- Шк.К. У школах Києва більше не вивчатимуть російську мову та не викладатимуть нею. URL: <https://bit.ly/4myLxct> 12 Серпня 2022. (дата звернення: 14.06.2025).
- Шк.Хм. У школах Хмельницького більше не вивчатимуть російську мову. Офіційне розпорядження набуло чинності вже цього тижня. URL: <https://bit.ly/4IUdLNE> (дата звернення: 14.06.2025).
- Шурмакевич Шурмакевич В. Креміль: На зміну лагідній українізації прийшла наступальна. URL: <https://bit.ly/45VDPSF> (дата звернення: 24.06.2025).

Дата надходження до редакції: 27.02.2025

Дата надходження після доопрацювання: 20.03.2025

Дата затвердження редакцією: 24.03.2025

REFERENCES

- Azhniuk B.M. (2022). *Movna polityka v Ukraini i perspektyvy yevrointehratsii. Movoznavstvo*, (6), 15–33. [In Ukrainian].
- Belei L., Rovniak O. (2023). *Zmina movnoi povedinky ukraintsiv unaslidok povnomasshtabnoho vtorhnennia Rosii v Ukrainu. Movoznavstvo*, (5), 3–39. [In Ukrainian].
- Dias J. F. (2022). The Culture War in Ukraine: the struggle against global pluralism. *PO-LIS*, (6) (II), 99–104.
- Grin F. (2003). *Language Policy Evaluation and the European Charter for Regional or Minority Languages*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Henrard K. (2023). *Ukraine Options Paper: Minority and Language Rights. The Cam-*

- bridge Initiative on Peace Settlements*, 1–16. URL: <https://bit.ly/4mZ7oJQ> (last accessed: 10.05.2025).
- Hilmarsson-Dunn A.M. (2006). Protectionist Language Policies in the Face of the Forces of English. The Case of Iceland. *Language Policy*, (5), 295–314.
- Le Page R. B., Tabouret-Keller A. (1985). Acts of Identity: Creole-based Approaches to Language and Ethnicity. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ma'a'tta S. K. (2005). The European Charter for Regional or Minority Languages, French language laws and national identity. *Language Policy*, (4), 167–186.
- McLelland N. (2009). Linguistic Purism, Protectionism, and Nationalism in the Germanic Languages Today. *Journal of Germanic Linguistics*, (21), 93–112.
- Pavlenko A. (2003). Language of the Enemy': Foreign Language Education and National Identity. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, Vol. 6 (5), 313–331.
- Pennycook A. (2002). Mother tongues, governmentality, and protectionism. *International Journal of the Sociology of Language*, (154), 11–28.
- Skaptadóttir U. D. (2011). The context of Polish immigration and integration in Iceland. *Integration or assimilation? Polish immigrants in Iceland*. M. Budyta-Budzyńska (Ed.). Warsaw: Scholar, 18–28.
- Sokolova S. O. (2023). Zminy u stavlenni ukrainsiv do mov na tli povnomasshtabnoho vtorhnennia Rosii v Ukrainu. *Ukrainska mova*, (1), (85), 3–19. [In Ukrainian].
- Vasylenko V. A. (2013). Heopolitychnyi ta natsionalnyi vymiry movnoi situatsii v Ukraini. *Movoznavstvo*, (5), 19–27. [In Ukrainian].
- Walsh J. (2012). Language policy and language governance: a case-study of Irish language legislation. *Language Policy*, Vol. 11(4), 323–41.
- Watson I. (2016). The Irish Language and the Media. *Sociolinguistics in Ireland*. R. Hickey (Ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan, 60–80.

SOURCES

- Bedryk Bedryk Kh. U Rosii — 2 miliony ukrainsiv i zhodnoi ukrainskoi shkoly, - Minosvity v OON. URL: <https://bit.ly/4fZsVjb> (last accessed: 02.07.2025). [In Ukrainian].
- Buh.-1 Buhaienko T. Vykhydyly z limuzyna pid rosiisku muzyku: politsiia sklala protokol na kyiany za video u TikTok. URL: <https://bit.ly/3VnQcC1> (last accessed: 24.07.2025). [In Ukrainian].
- Buh.-2 Buhaienko T. U Kyievi politsiia sklala protokol na administratoru klubu, v yakomu lunaly rosiiski pisni, URL: <https://bit.ly/4p3Yxsq> (last accessed: 24.07.2025). [In Ukrainian].
- Danilov Danilov: Yakshcho Ukraina pochynaie rozmovliaty rosiiskoiu, chekaite Putina. URL: <https://bit.ly/46ewb7a> (last accessed: 17.06.2025). [In Ukrainian].
- Denysenko Denysenko M. U shkolakh Cherkashchyny bilshе ne vyvchatymut rosiisku movu. URL: <https://bit.ly/3JwHILR> (last accessed: 14.06.2025). [In Ukrainian].
- Derusyf. Derusyfikatsiia ta vypravlennia pomylok u nazvakh — u Poltavskii hromadi planuiut pereimenuvaty 195 vulyts. URL: <https://poltava.to/news/66386/> (last accessed: 07.07.2025). [In Ukrainian].
- Dolotova Dolotova D. Do solovinoi cherez liubov ta bil. Khто iz zirok pereishov na ukrainsku pid chas viiny. URL: <https://bit.ly/47kSUiW> (last accessed: 11.07.2025). [In Ukrainian].
- Horon Horon D. KMIS: 58% ukrainsiv vvazhaiut, shcho rosiisku movu ne varto vyvchaty v shkolakh. URL: <https://bit.ly/4IV00OS> (last accessed: 14.06.2025). [In Ukrainian].

- Khmelnyska Khmelnytska V. U shkolakh Mykolaieva zaboroniat rosiisku movu: dokument. URL: <https://bit.ly/3VnoF3x> (last accessed: 06.06.2025). [In Ukrainian].
- Khoroshchak Khoroshchak K., Krechetova D. Chomu dvomovnist — nebezpechna, a lahidna ukrainizatsiia bilshе neaktualna? Interviu z movnym ombudsmenom. URL: <https://bit.ly/41wfvVU> (last accessed: 14.07.2025). [In Ukrainian].
- Kivalov Kivalov otrymav medal Pushkina y obitsiav Putinu status derzhavnoi rosiiskii v Ukraini. URL: <https://bit.ly/3VmKssb> (last accessed: 02.07.2025). [In Ukrainian].
- Kondrash Kondrash Ye. Rozmovliaty vykliuchno ukrainskoiu na terytorii shkoly navit na perervakh: Buzhanskyi oburenyi novym zakonoproiektom. URL: <https://bit.ly/3JEAveE8> (last accessed: 07.07.2025). [In Ukrainian].
- Kotenko Kotenko T. Movnyi ombudsmen nazvav ukrainske misto, de rosiiska dosi maie status rehionalnoi. URL: <https://bit.ly/4oWr7f2> (last accessed: 02.07.2025). [In Ukrainian].
- Kovalenko Kovalenko A. Movna ombudsmenka zaiavyla pro potrebu zaboronyty zakonom publichne vykonannia muzyky rosiiskoiu. URL: <https://bit.ly/3JDK0mX> (last accessed: 30.07.2025). [In Ukrainian].
- Kravets Kravets O. U Rivnomu vidmovylys vid rosiiskoi movy. URL: <https://bit.ly/4nqKuvp> (last accessed: 24.07.2025). [In Ukrainian].
- Labiak Labiak I. Danilov zaiavyv, shcho rosiiska mova maie znyknyty z Ukrainy, ta poiasnyv chomu. URL: <https://bit.ly/4pgsBBd> (last accessed: 04.08.2025). [In Ukrainian].
- Melnyk Melnyk R. Bilshist ukraintsiv vystupaiut proty rosiiskoi movy v ofitsiinomu spilkuvani — opytuvannia KMIS. URL: <https://bit.ly/3JCAFLZ> (last accessed: 07.08.2025). [In Ukrainian].
- Odeschyna Odeschyni bilshе ne vykladatymut rosiisku movu ta literaturu. URL: <https://bit.ly/4mEdYFZ> (last accessed: 14.06.2025). [In Ukrainian].
- Pavliuk Pavliuk A. Movne pytannia na steni. Chy zaboroniaie zakon ukrainskym artystam vykonuvaty na kontsertakh pisni rosiiskoiu. URL: <https://bit.ly/4oYsBwB> (last accessed: 07.08.2025). [In Ukrainian].
- Ponomarenko Ponomarenko O. rosiia vykliuchaie ukrainsku movu z federalnoi shkilnoi prohramy. URL: <https://bit.ly/3HMGgdc> (last accessed: 08.07.2025). [In Ukrainian].
- Puntus Puntus M. Mova nevoli: yak nebaiduzhi ukraintsi vplyvaiut na demontazh vyvisok rosiiskoiu v Ukraini. Pro nalipky na rosiiskykh vyviskakh ta arhumenty kheiteram. URL: <https://bit.ly/4oZyT7X> (last accessed: 07.07.2025). [In Ukrainian].
- Romanenko Romanenko V. Danilov rizko vidpoviv Buzhanskomu, yakyi «zabuv» ukrainsku: Prorosiiska svolota maie buty znyshchena. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/06/2/7404996/> (last accessed: 07.07.2025). [In Ukrainian].
- Ros. bil. Rosiisku ta bilorusku vykliuchat z pereliku mov, shcho pidlihaiut zakhystu v Ukraini. URL: <https://life.karpat.in.ua/?p=227391&lang=uk> (last accessed: 03.06.2025). [In Ukrainian].
- Ros. vyk. Rosiia vykoriniuiе ukrainsku movu na okupovanykh terytoriiakh - Human Rights Watch. URL: <https://bit.ly/3VIW4f4> (last accessed: 02.07.2025). [In Ukrainian].
- Rostova Rostova Ya. Ukrainska mova v sporti: yak atlety dopomahaiut v populiaryzatsii solovinoi? URL: <https://bit.ly/3URlvVK> (last accessed: 07.06.2025). [In Ukrainian].

- Sandu Maia Sandu pidpysala zakon pro zaminu «moldovskoi movy» na rumunsku. URL: <https://bit.ly/3JwHJKj> (last accessed: 03.05.2025). [In Ukrainian].
- Shk. K. U shkolakh Kyieva bilshе ne vvychatymut rosiisku movu ta ne vykladatymut neiu. URL: <https://bit.ly/4myLxct> 12 Aug 2022 (last accessed: 14.06.2025). [In Ukrainian].
- Shk. Khm. U shkolakh Khmelnytskoho bilshе ne vvychatymut rosiisku movu Ofitsiine rozporiadzhennia nabulo chynnosti vzhe tsoho tyzhnia. URL: <https://bit.ly/4IUdLNE> (last accessed: 14.06.2025). [In Ukrainian].
- Shk. Zh. U shkolakh Zhytomyra prypyniat vvychaty rosiisku movu - mer Sukhomlyn. URL: <https://bit.ly/4IJTYAl> (last accessed: 14.07.2025). [In Ukrainian].
- Shurmakevych Shurmakevych V. Kremin: Na zminu lahidnii ukrainizatsii pryishla nastupalna. URL: <https://bit.ly/45VDPSF> (last accessed: 24.06.2025). [In Ukrainian].
- Uriad-1 Uriad proponuie vyklyuchyty rosiisku y bilorusku iz pereliku mov, yaki potrebuti zakhystu. URL: <https://bit.ly/46ckrlw> (last accessed: 03.06.2025). [In Ukrainian].
- Uriad-2 Uriad proponuie pozbavyty derzhavnogo zakhystu rosiisku ta bilorusku movy. URL: <https://bit.ly/4naDyLY> (last accessed: 03.06.2025). [In Ukrainian].
- V Ukraini V Ukraini rosiisku ta bilorusku vyklyuchat z pereliku mov «pid zakhystom». URL: <https://newscast.com.ua/news/487831> (last accessed: 24.07.2025). [In Ukrainian].
- Verbytskyi Verbytskyi I. Kinets rusyfikatsii? Ukrainyskyi sport nareshiti vidrechetsia vid movy okupanta. URL: <https://bit.ly/47lI6RO> (last accessed: 02.06.2025). [In Ukrainian].
- Verem.-1 Veremieieva T. V ukrainyskykh shkolakh mozhut zaboronyty rosiisku movu navit poza urokamy: detali. URL: <https://bit.ly/4fVMhG2> (last accessed: 14.07.2025). [In Ukrainian].
- Verem.-2 Veremieieva T. U Minosvity pidtrymaly zaboronu na spilkuvannia rosiiskoiu movoiu u shkolakh. URL: <https://bit.ly/47kjU2a> (last accessed: 14.07.2025). [In Ukrainian].
- Vulytsi 64 vulytsi i provulky Poltavskoi hromady z pomylkamy u nazvakh, yaki proponuiut pereimenuvaty. URL: <https://poltava.to/news/66950/> (last accessed: 07.07.2025). [In Ukrainian].
- Zaiava Zaiava UAIU shchodo spysku mov, na yaki v Ukraini poshyriuietsia diia Yevropeiskoi khartii rehionalnykh abo minorityrnykh mov. URL: <https://bit.ly/41rOwLj> (last accessed: 03.06.2025). [In Ukrainian].
- Zavdannia Zavdannia NMT ne budut perekladaty movoiu ahresora. URL: <https://osvita.ua/test/90131/>. (last accessed: 14.07.2025). [In Ukrainian].
- ZU-1 ZU «Pro zasudzhennia ta zaboronu propahandy rosiiskoi imperskoi polityky v Ukraini i dekolonizatsiiu toponimii». (2023). *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*, (65). [In Ukrainian].
- ZU-2 ZU «Pro media». (2023). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, (47–50). [In Ukrainian].

Received: 27.02.2025

Received in revised form: 20.03.2025

Accepted: 24.03.2025

Bohdan AZHNIUK

O. O. Potebnia Institute of Linguistics of the National Academy of Sciences of Ukraine

4 Hrushevskoho Str., Kyiv, 01001, Ukraine

E-mail: azhniuk@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9496-1544>

THE EUROPEAN LANGUAGE CHARTER AGAINST THE BACKDROP OF NEW GEOPOLITICAL REALITIES

The article addresses the problem of compliance of language policy in Ukraine in the context of Russian armed aggression with the requirements imposed on the state by the European Charter for Regional or Minority Languages (hereinafter referred to as the Charter), the conceptual basis and text of which were created before the collapse of the USSR. The fundamental principle of protectionism underlying the Charter is based on the recognition that each language is part of the cultural heritage of the European continent. This implies the support and protection of languages that have been deeply rooted in the relevant territory for a long time and are now threatened with extinction or functional degradation.

The fact that the Charter has been used in the past as a tool of manipulation and abuse by pro-Russian political forces has discredited this international act and the conceptually similar linguistic ideology of cultural and language diversity. The article discusses the issue of public readiness for the increasing pace of linguistic decolonization and the associated restrictions on the privileged conditions that the Russian language has enjoyed in Ukraine for centuries. Russia's use of the language factor as one of the key arguments in justifying armed aggression and the policy of denationalization of Ukrainians in the temporarily occupied territories raises the question of excluding Russian from the list of languages covered by the Charter.

Keywords: Ukrainian language, language of the aggressor, derussification, minority language, regional language, language policy, language diversity.